

ВАЖЛИВІСТЬ ЕТАПУ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ У КОНСТИТУЦІЙНІЙ ЮРИСДИКЦІЇ

Панкратова А.С.,
*аспірант кафедри процесуального права
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
e-mail: voloshyna.anastasija@chnu.edu.ua*

Панкратова А.С. Важливість етапу виконання рішень у конституційній юрисдикції.

З верховенства конституційної норми випливає єдність правової та юрисдикційної системи в захисті конституційного громадського порядку, що передбачає обґрунтованість та ефективність судових рішень, винесених суддями Конституційного Суду. Виконання юрисдикційних рішень, винесених конституційними судами або трибуналами, налаштовується на право сторони, на користь якої править судовий орган, таким чином, щоб ті, хто їх видаває, або ті, хто несе відповідальність за їх виконання, були зобов'язані вжити необхідних і своєчасних заходів для їх неухильного дотримання, відповідно до чинних правил та процедур та незалежно від того, чи має покарання, що підлягає виконанню, виконувати державною чи приватною організацією.

Аналізуючи практику Конституційного Суду України можна вказати, що виконання всіма суб'єктами правовідносин приписів, викладених у рішеннях суду, які набрали законної сили, утверджує авторитет держави як правової. Також обов'язкове виконання судового рішення є необхідною умовою реалізації конституційного права кожного на судовий захист, тому держава не може ухилитися від виконання свого позитивного обов'язку щодо забезпечення виконання судового рішення задля реального захисту та відновлення захищених судом прав і свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства, держави. Позитивний обов'язок держави щодо забезпечення виконання судового рішення передбачає створення належних національних організаційно-правових механізмів реалізації права на виконання судового рішення, здатних гарантувати здійснення цього права та обов'язковість судових рішень, які набрали законної сили, що неможливо без їх повного та своєчасного виконання.

Своєчасне виконання рішень Конституційного Суду є імперативом принципу правової визначеності. Це становить фундаментальний елемент вимоги ефективності, яка є частиною процесу і гарантує дотримання принципів верховенства і конституційної недоторканності всіма гілками влади і громадянами.

Ключові слова: судові рішення, виконання рішення, органи конституційної юрисдикції, Конституційний Суд України, судова практика.

Pankratova A. Importance of decision execution stage in constitutional jurisdiction.

From the supremacy of the constitutional norm follows the unity of the legal and jurisdictional system in the protection of the constitutional public order, which provides for the validity and effectiveness of the court decisions issued by the judges of the Constitutional Court. The enforcement of jurisdictional decisions issued by constitutional courts or tribunals is adjusted to the right of the party in whose favor the judicial authority rules, so that those who issue them or those who are responsible for their implementation are obliged to take the necessary and timely measures for their strict compliance, in accordance with applicable rules and procedures and regardless of whether the punishment to be carried out is to be carried out by a public or private organization.

Analyzing the practice of the Constitutional Court of Ukraine, it can be pointed out that the fulfillment by all subjects of legal relations of the prescriptions set forth in court decisions that have entered into force confirms the authority of the state as a legal entity. Also, the mandatory execution of a court decision is a necessary condition for the realization of everyone's constitutional right to judicial protection, therefore the state cannot evade the fulfillment of its positive duty to ensure the execution of a court decision for the real

protection and restoration of court-protected rights and freedoms, legal interests of physical and legal entities, society, state. The positive obligation of the state to ensure the execution of a court decision involves the creation of appropriate national organizational and legal mechanisms for the implementation of the right to the execution of a court decision, capable of guaranteeing the exercise of this right and the binding nature of court decisions that have gained legal force, which is impossible without their full and timely implementation.

Timely implementation of decisions of the Constitutional Court is an imperative of the principle of legal certainty. This constitutes a fundamental element of the requirement of efficiency, which is part of the process and guarantees compliance with the principles of supremacy and constitutional immunity by all branches of government and citizens.

Key words: court decisions, execution of the decision, bodies of constitutional jurisdiction, the Constitutional Court of Ukraine, judicial practice.

Постановка проблеми. Рішення Конституційного Суду мають вважатися обов'язковими та такими, що підлягають виконанню. Виходячи з цього, різні системи можуть встановлювати особливості або відмінності щодо одного і того ж обов'язкового характеру або виконання рішень Конституційного Суду. Слід мати на увазі, що конституційні суди, як правило, компетентні розглядати дуже різноманітні провадження, деякі з яких мають особу як активного суб'єкта по відношенню до держави, але інші протистоять різним державним інституціям і мають своїм об'єктом норму з рангом права. Це обумовлює саму природу процедури і, як правило, вимагає, щоб, коли Суд визнає неконституційність закону, його рішення повністю діяло по відношенню до всіх.

Метою дослідження є вивчення правового аналізу виконання рішень органів конституційної юрисдикції у різних державах.

Ступінь дослідження. Питання виконання рішень Конституційного Суду України досліджували: Д. Белов, Ю. Бисага, Т.М. Слінько та О. Щербанюк. Емпіричною базою дослідження виступили рішення органів конституційної юрисдикції.

Вклад основного матеріалу. Для того, щоб Конституція була центром і, в свою чергу, представляла вершину правової системи, має бути гарантовано дотримання принципів верховенства і конституційної недоторканності всіма гілками влади. Це завдання захисту Конституції здійснюють системи конституційного контролю, під відповідальність юрисдикційних органів, персоніфікованих в конституційних судах або трибуналах.

Конституційний Суд України в аспекті забезпечення реалізації конституційного права на судовий захист наголошував, зокрема, що «забезпечення державою виконання судового рішення як невід'ємної складової права кожного на судовий захист закладено на конституційному рівні у зв'язку із внесенням Законом України „Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)“ від 2 червня 2016 року № 1401–VIII змін до Конституції України та доповненням її, зокрема, статтею 129-1, частиною другою якої передбачено, що держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку. <...> обов'язкове виконання судового рішення є необхідною умовою реалізації конституційного права кожного на судовий захист, тому держава не може ухилитися від виконання свого позитивного обов'язку щодо забезпечення виконання судового рішення задля реального захисту та відновлення захищених судом прав і свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства, держави. Позитивний обов'язок держави щодо забезпечення виконання судового рішення передбачає створення належних національних організаційно-правових механізмів реалізації права на виконання судового рішення, здатних гарантувати здійснення цього права та обов'язковість судових рішень, які набрали законної сили, що неможливо без їх повного та своєчасного виконання» [8]. Отже, для реалізації конституційного права на судовий захист, що є гарантією захисту, утвердження та здійснення інших конституційних прав і свобод, потрібно на законодавчому рівні визначити належні й дієві національні юридичні механізми здійснення судочинства та виконання судових рішень, які засновані на основних засадах судочинства й здатні забезпечити судовий захист, поновлення порушених прав і свобод кожної особи.

Шанси на успіх конституційних скарг традиційно дуже низькі: незважаючи на особливу ситуацію на початку 90-х років (право притулку), показник рішень про надання рішень, які можуть бути визначені з 1987 року, становить лише 2018,2% сумарно до 76 року з крайніми значеннями 17,09% (1990) та 0,97% (1997).

Рішення Федерального конституційного суду, як правило, є обов'язковими не тільки для сторін спору, але і для «конституційних органів Федерації і земель, а також всіх судів і органів влади». Не-

залежно від виду заяви, рішення має силу закону у всіх провадженнях, спрямованих на судовий перегляд. У разі відхилення норми це повинно бути опубліковано в Федеральному юридичному віснику (§ 31 BVerfGG).

Внаслідок конституційних скарг перегляди рішень Верховного Суду частіші, ніж провадження у справах судового перегляду. У період з 1991 по 2018 рік Конституційний Суд скасував 3381 рішення останньої інстанції. До кінця 2018 року Федеральний конституційний суд повністю або частково відхилив 502 федеральних і 273 закони або постанови штатів.

Спочатку для оцінки норми передбачалося тільки підтвердження або анулювання. Як подальший варіант, Федеральний конституційний суд розробив закон, який оголошує його «несумісним» з Основним законом, якщо судді з самого початку вважають наслідки припинення дії положення недоречними (з 1970 року: §§ 31.2, 79.1 Закону про Федеральний конституційний суд). Крім того, суд використовує так зване апеляційне рішення, яке доручає законодавчому органу внести майбутню зміну до «все ще конституційних» норм. Нарешті, BVerfG знайомий з інструментом «конституційного тлумачення», за допомогою якого положення звужується до одного варіанту, але зберігається в ньому.

«Конституційне судове порівняння» (BVerfGE 2002 no. 106, p. 8 et seq.), використане Федеральним конституційним судом у 210 році для викладання LER у Бранденбурзі, не створило прецеденту.

Коментуючи ці норми, Райнхард Гайер вказує, що «сила права забезпечує більш ефективний спосіб виконання рішень Конституційного Суду, оскільки з нього безпосередньо випливає чинний закон» [1].

Експансивна ефективність рішень підвищується завдяки диверсифікації методів прийняття рішень та повноважень, побудованих Конституційним Судом. Таким чином, замість простого рішення про неконституційність, яке відкриває простір для оприлюднення нового закону, Суд може використовувати рішення тлумачення відповідно до Конституції, щоб зберегти законодавчу програму, але з прямим і обов'язковим впливом можливості, яку використовує Суд [2].

Існує також юрисдикція, покладена на Суд визначати, як будуть виконуватися його рішення. Ось що передбачає параграф 35 Органічного закону Суду, в якому говориться, що «Bundesverfassungsgericht може встановлювати у своїх рішеннях, хто повинен їх виконувати; він також може, в конкретному випадку, визначити, як відбуватиметься виконання» (Das Bundesverfassungsgericht kann in seiner Entscheidung bestimmen, wer sie vollstreckt; es kann auch im Einzelfall die Art und Weiseder Vollstreckung regeln).

Тобто Суд наділений свободою визначення найбільш відповідних засобів виконання своїх рішень, що призводить до того, що доктрина стверджує, що це правило юрисдикції перетворює Федеральний конституційний суд на справжнього «лорда страти» (Herr der Vollstreckung), оскільки він може, ex officio, безпосередньо виконувати свої рішення, керуючи наслідками рішення або делегуючи завдання іншому органу [3].

У разі безпосереднього виконання одна з найважливіших конструкцій посиляється на юрисдикцію суду встановлювати перехідні правила, адаптуючи судові рішення до існуючої реальності.

У Сполучених Штатах дебати щодо виконання судових рішень виникли в контексті структурних судових заборон, головним чином із відомої справи Brown v. Board of Education of Topeka 1954 року, яка стосувалася ліквідації расової сегрегації в системі освіти на півдні США [4]

Щоб виконати це складне рішення, спрямоване на капітальний ремонт всієї системи державної освіти, Верховний суд США визнав, що звичайних заходів виконання, таких як презирство до влади і примусове виконання задалегідь встановлених наказів, недостатньо. Тому він вибрав використання нових інструментів, таких як розробка судових планів та встановлення графіка або графіка реалізації [5].

Через рік після першого рішення, в 1955 році, Суд видав рішення, відоме як Браун II, в якому видав перший виконавчий указ про якнайшвидше ліквідувати сегрегацію в шкільних округах з атрибуції, наданої шкільній владі, під наглядом федеральної судової влади, якій були делеговані повноваження з нагляду за цими заходами [6].

На думку помічників головного судді Конституційного суду Сенії Міхаели Костінеску та Бенке Каролі, що стосується наслідків рішень Конституційного суду, місцем розгляду справи є положення статті 147 Конституції [7]. З цього конституційного тексту лише пункт 4 має загальне застосування в тому сенсі, що він знаходить своє застосування стосовно всіх рішень Суду, винесених при здійсненні повноважень, передбачених Конституцією та Законом No 47/1992 про організацію та функціонування Конституційного Суду. Відповідно до цього пункту, «Рішення Конституційного Суду публікуються в Офіційному віснику Румунії. З дати публікації рішення є загальнообов'язковими і мають силу лише на майбутнє».

Ст. 147 п. (1) Конституції встановлює щодо чинних законів і постанов, визнаних неконституційними, що вони «припиняють свою юридичну силу через 45 днів після опублікування рішення Конституційного Суду, якщо протягом цього інтервалу парламент або уряд, залежно від обставин, не узгодять неконституційні положення з положеннями Конституції. Протягом цього терміну положення, визнані неконституційними, припиняються де-юре». Це конституційне положення відновлюється на правовому рівні п. 31. (3) Закону № 47/1992 та п. 147 ст. 4 Конституції у зв'язку з п. 1) тієї ж статті, згідно зі статтею 31 п. (1) того ж Закону. Звідси випливає, що ні Конституція, ні Закон № 47/1992 прямо не регулюють ситуацію з законами чи постановами, які більше не є чинними, визнаними неконституційними, а це означає, що саме роль Конституційного Суду полягала в тлумаченні положень пункту статті 147. (4) Конституції щодо наслідків її рішень.

Рішення Конституційного Суду є остаточним, а це означає, що не існує звичайного або надзвичайного засобу правового захисту проти такого рішення, за допомогою якого інший орган державної влади може перевірити законність рішення. Це не перешкоджає самому Конституційному Суду скасувати у випадках та на умовах, встановлених законом, своє власне рішення.

Отже, при застосуванні аналізованих конституційно-правових положень рішення Конституційного Суду щодо вирішення правових колізій конституційного характеру не є загальнообов'язковими до виконання, у світлі спеціальної норми, встановленої ст. 36 Закону № Регламент (ЄС) № 47/1992, який лише передбачає, що таке рішення є остаточним, не згадуючи, що воно також є обов'язковим. І ст. 36 Закону № 47/1992 є текстом, безпосередньо застосовним до Конституційного Суду, тоді як ст. 147 п. (4) посилання Конституційного Суду у своєму рішенні, очевидно, не підлягає застосуванню, оскільки не було винесено рішення про неконституційність нормативного акта [7].

Висновки. Питання обов'язковості рішень Конституційного Суду було предметом широких дискусій у спеціалізованій літературі, а також реакції судів. Забезпечення стабільності Конституції є результатом взаємодії декількох факторів. Одні пов'язані з процедурою перегляду Конституції, інші – зі способом застосування конституційних положень, у тому числі судами. У всьому процесі забезпечення стабільності Конституції Конституційний Суд відіграє особливо важливу роль як гарант верховенства Конституції.

Список використаних джерел:

1. Gaier, Reinhard. A Execução das Decisões na Jurisdição Constitucional. Revista DPU n° 51. mai-jun. 2013. p. 13.
2. Vallinder, Torbjörn (ed). The Global Expansion of Judicial Power. New York: New York University Press, 1995. p. 440.
3. Vallinder, Torbjörn (ed). The Global Expansion of Judicial Power. New York: New York University Press, 1995. p. 440.
4. Whittington, Keith E. (Ed.). Congress and the Constitution. Duke University Press, 2005; FISS, Owen. The Fate of an Idea Whose Time Has Come: Antidiscrimination Law in The Second Decade After Brown vs. Board of Education. University of Chicago Law Review, n°742, p. 176–178, 1973–1974.
5. Dantas, Eduardo Sousa. Ações Estruturais e o Estado de Coisas Inconstitucional: a tutela de direitos fundamentais em casos de graves violações pelo poder pública. Curitiba: Juruá, 2019. p. 36.
6. Weaver, Russel. The rise and decline of structural remedies. San Diego Law Review, v. 41, p. 1620, 2004. Nota de rodapé 16.
7. Obligatoritatea deciziilor Curtii Constitutionale URL: <http://abcjuridic.ro/obligativitatea-deciziilor-curtii-constitutionale/>.
8. Рішення Конституційного Суду України від 19 квітня 2023 року № 4-р(II)/2023 у справі за конституційними скаргами Сиротенка Сергія Євгеновича щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих приписів пункту 2 частини дев'ятої статті 171, пункту 4 частини п'ятої статті 246 Кодексу адміністративного судочинства України (щодо особових даних у судовому рішенні).